

ANALIZA PRZEKŁADU TEKSTU WYROKU SĄDOWEGO Z JĘZYKA FRANCUSKIEGO NA POLSKI

Dorota Żołnierczyk

Autorka jest absolwentką Wydziału Prawa i Administracji oraz Instytutu Filologii Romańskiej Uniwersytetu Warszawskiego, tłumaczem prawniczym i ekonomicznym. W swoim dorobku translatorskim ma przekłady artykułów naukowych o tematyce prawniczej, tekstów aktów prawnych drukowanych w zbiorze "La structure juridique des joint-ventures", a także tekstów literackich.

Wyrok w sprawie o rozwód stanowi orzeczenie kończące postępowanie w pierwszej instancji. We Francji, podobnie jak w Polsce, postępowanie w sprawie rozwodowej jest postępowaniem prowadzonym w trybie procesowym. Końcowym efektem tego postępowania w Polsce jest wyrok, któremu w języku francuskim odpowiada termin *jugement*.

Terminem tym we Francji określa się decyzje wydawane przez sądy pierwszego stopnia w składzie kolegialnym lub jednego sędziego, w odróżnieniu od terminu "ordonnance", który zarezerwowany jest dla decyzji wydawanych przez prezesa sądu lub sędziów prowadzących pewne rodzaje postępowań (np. *juge de la mise en état*). Dla porządku należy dodać, że decyzje arbitrów w postępowaniu rozjemczym i sądów pracy (*conseils de prud'hommes*) określane są terminem "sentence", zaś decyzje sądów wyższego stopnia (*cour d'appel*, *Cour de cassation*, *Conseil d'Etat*) noszą nazwę *arrêts*.

W Polsce decyzje sądowe, zwane ogólnie orzeczeniami, dzielą się na wyroki i postanowienia. Orzeczenie w postaci postanowienia wydawane jest przez sąd, jeżeli kodeks cywilny nie przewiduje wydania wyroku.

Formalna struktura wyroku rozwodowego w Polsce różni się w sposób znaczny od struktury wyroku sądu francuskiego. Początek dokumentu przedstawia się podobnie w obu systemach prawnych, przytacza się numer sprawy (tzw. sygnaturę akt), datę wydania wyroku, nazwę dokumentu, sąd wydający wyrok i jego skład, strony procesowe i ich pełnomocników oraz przedmiot sprawy. W systemie polskim po tej części następuje tekst wyroku. Motywy wyroku następują w dalszej części, jeżeli strona złożyła wniosek o sporządzenie uzasadnienia. W wyroku francuskim najpierw przytaczane są motywy, redagowane najczęściej w formie "attendus", co nadaje mu szczególny styl, charakterystyczny dla składni sądowej. Styl ten ma na celu uzyskanie wyrazistości rozumowania, którego każdy element ujmowany jest w oddzielne zdania, zaczynające się od nowego akapitu wyrażeniem "attendu que". Wyrażenie to tłumaczyć można jako "zważywszy że..." lub "z uwagi na to, że...". Tekst ten charakteryzuje jednakże zawilość zdań, składających się z dużej ilości zdań podrzędnych, których nagromadzenie i sposób łączenia utrudniają zrozumienie. Ponadto często stosowane są formy archaiczne i nadmiernie eliptyczne. Po przedstawieniu motywów następuje tzw. "dispositif" czyli sentencja wyroku, zawierająca rozstrzygnięcie sporu oraz postanowienie na temat kosztów procesu i innych kwestii dodatkowych.

Wyrok w sprawie rozwodowej wydaje we Francji Tribunal de Grande Instance. Warto tu skorzystać z okazji i usytuować tę instancję sądową w systemie sądownictwa francuskiego

w sprawach cywilnych. TGI są sądami powszechnymi pierwszego stopnia. Orzekają one w sprawach, które nie zostały wyraźnie zastrzeżone do kompetencji innych sądów (sprawy osobiste i dot. ruchomości o wartości przedmiotu sporu powyżej 30000 F). Posiadają ponadto wyłączną właściwość (*competence exclusive*) w sprawach z niektórych dziedzin prawa, np. stanu cywilnego, nieruchomości, wykonania wyroków i tytułów wykonawczych, prawa wynalazczego, niezależnie od wartości. W tych sprawach, jeżeli wartość ta nie przekracza 13.000 FF orzekają one w pierwszej i ostatniej instancji, tzn. żaden środek odwoławczy stronom nie przysługuje, a powyżej tej wartości i przy nieokreślonej wartości sąd orzeka w pierwszej instancji, stronom służy więc odwołanie. Sądem odwoławczym jest Cour d'appel. Szczególnym środkiem odwoławczym jest natomiast kasacja. Sprawy cywilne mniejszej wagi rozpoznawane są przez "tribunaux d'instance". Sądy te rozpoznają sprawy osobiste oraz dot. ruchomości do wartości 30.000 F w pierwszej instancji, a do 13.000 F w pierwszej i ostatniej instancji (m. in. alimenty, czynsze, powództwa posesoryjne).

Ustalenie ekwiwalentu nazw tych instancji sądowych w języku polskim nie jest łatwe. W polskim systemie sądownictwa istnieją sądy rejonowe i wojewódzkie, w których kryteria podziału kompetencji są podobne jak w systemie francuskim, jednak jedynie sąd rejonowy pełni rolę wyłącznie sądu pierwszej instancji, a od jego orzeczeń służy odwołanie do sądu wojewódzkiego, który jednocześnie pełni funkcję sądu pierwszej instancji w przyznanym mu przez ustawę zakresie. We Francji instancją odwoławczą jest Cour d'appel. Nasz Sąd Apelacyjny jest natomiast drugą instancją jedynie dla orzeczeń sądów wojewódzkich. Ponadto, nazwy polskich sądów zawierają element terytorialny: rejonu i województwa, którego to elementu brak w nazwach francuskich. Z tego względu nie możemy zastosować tu nazewnictwa zaczerpniętego z systemu polskiego. Słownik J. Pieńkosa sugeruje dosłowne tłumaczenie nazw sądów francuskich, tzn. Sąd instancji dla TI, i sąd wielkiej instancji dla TGI. W języku polskim nazwy te nie będą właściwie nic oznaczały, poza może tym, że TGI jest ważniejszy od TI, co jest sugestią uzasadnioną ze względu na wagę sądzonych spraw. W języku polskim bardziej uzasadniona byłaby nazwa "sąd pierwszej instancji", jednak oba wspomniane sądy francuskie orzekają w pierwszej instancji, co nie pozwala na ich odróżnienie. W tej sytuacji znajduje zastosowanie pkt 2 § 34 kodeksu tłumacza sądowego. Sugeruje on stosowanie obcojęzycznej nazwy instytucji w brzmieniu podanym w miarodajnej publikacji. Przy braku odpowiednika polskiego francuskich instytucji sądowych zastosowanie brzmienia proponowanego w słowniku J. Pieńkosa zgodne jest z głoszonymi przez kodeks formalnoprawnymi zasadami tłumaczenia dokumentów. Podane w tym słowniku tłumaczenie jest tłumaczeniem literalnym, bowiem odbywa się na poziomie elementów leksykalnych przy zachowaniu poprawności gramatycznej w języku docelowym.

Przy okazji chciałabym zwrócić uwagę na błędne tłumaczenie w Wielkim Słowniku Francusko-Polskim wydany przez PWN nazwy "tribunal de grande instance" jako sądu drugiej instancji. Jak wyjaśniłam wyżej, sąd ten nie orzeka w żadnym przypadku jako druga instancja. Autorzy słownika sugerowali się prawdopodobnie przymiotnikiem "grande" jako wskaźnikiem wyższej instancji. Przykład ten uczy nas, iż przy tłumaczeniu specjalistycznym, a takim niewątpliwie jest tłumaczenie dokumentów sądowych, nie można bezkrytycznie

przyjmować odpowiedników nazw obcych podawanych w słownikach ogólnych, lecz należy dokonać sprawdzenia w źródłach specjalistycznych. Analizując terminologię omawianego dokumentu wybrałam następujące terminy specjalistyczne:

1. rôle – numer repertorium, numer sprawy, sygnatura akt. Sąd przyjmuje sprawę, gdy kopia pozwu zostanie złożona w kancelarii sądowej. Wówczas sprawa wpisywana jest z datą i pod numerem do "registre du rôle", czyli rejestru spraw, który w języku polskim nosi nazwę repertorium. Wszystkie wymienione terminy są właściwe, proponuję jednak sygnaturę akt, bo taki termin stosuje się w polskich sądach. Należy zaznaczyć, że termin rôle oznacza też wokandę sądową.

2. mise en état – termin ten obejmuje okres, podczas którego sprawa przygotowywana jest do osądzenia. Na tym etapie strony wymieniają pisma procesowe i dowody. Jest to więc etap wstępny, przygotowawczy, w trakcie którego gromadzony jest materiał dowodowy. Proponuję tłumaczenie tego terminu określeniem "postępowanie dowodowe", bowiem w Polsce ten etap procesu nosi taką nazwę. Jest to ukute we francuskim języku sądowym określenie konkretnej fazy procesu, której odpowiednika można doszukać się w języku polskich sądów. Różnica polega na tym, że ta faza procesu odbywa się w Polsce w znacznej części na rozprawie, a więc w obecności składu sądu i stron, co wynika z przyjętej w polskim sądownictwie zasady bezpośredniości, zaś we Francji poza rozprawą. Literalne tłumaczenie tego terminu jako "doprowadzenie do porządku", a nawet "przygotowanie" niezupełnie oddaje sens tego terminu w języku sądowym. Uzasadnionym wydaje się tu jedynie zastosowanie tłumaczenia transpozycyjnego z odniesieniem do polskiego systemu sądowego.

3. juge de la mise en état – sędzia powoływany celem czuwania nad prawidłowym przebiegiem sprawy na etapie postępowania dowodowego. Ma on za zadanie m. in. wydawanie postanowień w kwestiach wпадkowych (zarzuty formalne, alimenty na czas trwania procesu itp.), decydowanie o dopuszczaniu środków dowodowych, czwanie nad terminowym składaniem przez adwokatów stron pism procesowych oraz wzajemną ich wymianą pomiędzy adwokatami. Proponuję tłumaczenie "sędzia prowadzący postępowanie dowodowe".

4. ordonnance de clôtüre – jest to "decyzja sędziego o zamknięciu postępowania dowodowego", jeżeli uzna je on za zakończone. Wydawana jest ona w formie postanowienia. Od tego momentu nowe pisma procesowe ani nowe dowody nie mogą być przedstawiane, podobnie jak po zamknięciu postępowania dowodowego w systemie polskim. Aby dokonać tłumaczenia tego określenia na język polski należy ustalić, czego ono dotyczy, bowiem z samego jego brzmienia wynika tylko, że jest to postanowienie o zamknięciu. Po znalezieniu omówienia tego terminu w cytowanej przeze mnie literaturze fachowej uznałam, iż należy dodać nazwę fazy postępowania sądowego, jaka została tym postanowieniem zamknięta, aby nadać temu określeniu znaczenie zrozumiałe dla adresata tłumaczenia.

5. audience de plaidoiries – wydanie wyżej wymienionego postanowienia poprzedza na krótko następny etap procesu, jakim są przemówienia stron. W Polsce jest to ostatnia faza rozprawy sądowej, następująca po zamknięciu postępowania dowodowego i udzieleniu przez przewodniczącego głosu stronom. We Francji dopiero ta faza procesu odbywa się na rozprawie.

W jej skład wchodzi sprawozdanie sędziego prowadzącego postępowanie dowodowe, w którym przedstawia on przedmiot sporu i powołane przez strony dowody na poparcie ich stanowiska, precyzuje kwestie faktyczne i prawne, jakie mają podlegać rozstrzygnięciu. Następnie udziela się głosu stronom, które przedstawiają swoje racje. Sąd może zadawać stronom jak i ich pełnomocnikom pytania, a kiedy uzna, że posiada wystarczające podstawy do rozstrzygnięcia sprawy zamyka rozprawę. Tłumaczenie dosłowne jako "przemówienia stron", "posiedzenie na głosy stron" lub po prostu "głosy stron" byłoby ograniczeniem pojęciowym tego etapu procesu do samego zabrania głosu przez strony, które jest istotnym, ale nie jedynym składnikiem tego etapu postępowania. Z uwagi na to, że dopiero to posiedzenie odbywa się przed składem sądzącym, proponuję tłumaczyć ten termin jako "rozprawa".

6. *secrétaire, greffier* – osoby należące do kategorii tzw. *auxiliaires de justice* (sądowy personel pomocniczy). Są oni urzędnikami państwowymi, pracownikami kancelarii sądu. Do ich zadań należy uczestniczenie w posiedzeniach sądowych, protokołowanie rozpraw, poświadczanie autentyczności wydanych orzeczeń. Nadto wydają oni odpisy orzeczeń. Pełnią więc funkcje, które w polskim sądownictwie należą do sekretarzy sądowych. Od 1982 roku osoby pełniące te funkcje określane są jako "*greffiers*".

7. *exploit* – pismo sporządzone i doręczane przez komornika sądowego.

8. *assignation* – komornik sądowy nadaje żądaniu wszczęcia postępowania sądowego urzędowy charakter i doręcza je stronie pozwanej (*signification*). W Polsce nie ma w sądzie funkcji odpowiadającej funkcji francuskiego *huissier de justice*. Pisma procesowe stronom doręcza sąd, zaś komornicy zajmują się jedynie czynnościami egzekucyjnymi.

9. *divorce* – rozwód. Proponuję prześledzenie listy poszczególnych typów spraw rozwodowych:

- *par consentement mutuel* – za zgodą obu stron,
- *sur demande conjointe* – na wspólne żądanie stron,
- *demande par un époux et accepté par l'autre* – na żądanie jednej ze stron, za zgodą drugiej strony,
- *pour rupture de vie commune* – z powodu zerwania pożycia,
- *pour faute* – z winy (*aux torts exclusifs* – z wyłącznej winy, *aux torts et griefs des parties, aux torts partagés* – z winy obu stron).

W dwóch ostatnich typach postępowań rozwodowych obowiązkowe jest przeprowadzenie posiedzenia pojednawczego (*audience de conciliation*), natomiast w pozostałych przypadkach o przydatności takiego posiedzenia decyduje sąd. W Polsce wyznaczenie rozprawy poprzedza posiedzenie pojednawcze, którego sąd może zaniechać na wniosek strony, jeżeli stawiennictwo jednej ze stron napotyka na trudne do przezwyciężenia przeszkody. Wyrok rozwodowy obejmuje orzeczenie o winie (z winy wyłącznej jednego z małżonków lub z winy obu stron), jednakże na zgodne żądanie małżonków sąd udziela rozwodu bez orzekania o winie.

10. *demande principale* – powództwo główne.

11. *demande reconventionnelle* – powództwo wzajemne. Jest to żądanie zgłoszone przez stronę pozwaną w trakcie trwania procesu. W tym przypadku jest to żądanie orzeczenia

rozvodu z winy powoda. W polskim procesie rozwodowym takie powództwo jest wykluczone, strona pozwana może jedynie również żądać rozvodu i zgłaszać wszelkie wnioski dowodowe.

12. jugement contradictoire – wyrok w postępowaniu kontradiktoryjnym (spornym) nie podlegający sprzeciwowi, gdyż strony były obecne i wysłuchane, jugement réputé contradictoire – wyrok nie podlegający sprzeciwowi mimo nieobecności jednej ze stron, gdyż była ona powiadomiona i reprezentowana w procesie – można tłumaczyć jako wyrok wydany w postępowaniu uznanym za kontradiktoryjne.

Proponuję zwrócić uwagę na pewne utarte zwroty z języka sądowego, takie jak:

1. tenir une audience – prowadzić posiedzenie sądowe,
2. faire délivrer assignation – spowodować doręczenie pozwu,
3. constituer avocat – ustanowić adwokata

4. affaire mise en délibéré – skierowanie sprawy na naradę. Jeżeli przewodniczący uzna, że sprawa nadaje się do wydania wyroku, zamyka rozprawę. Wyrok może zostać wydany natychmiast na sali sądowej (sur le siège), albo, przy większym skomplikowaniu, po odbyciu przez skład sądu narady.

5. par ces motifs – z tych wszystkich względów ..., formuła kończąca motywy i wprowadzająca sentencję wyroku,

6. prononcer le divorce – orzekać rozwód,
7. commettre un notaire pour – wyznaczyć notariusza dla ..., ew. zlecić.

8. faire masse des dépens pour être supporté pour moitié par chacune des parties – określenia tego nie znalazłam w żadnym słowniku. Jest to niewątpliwie określenie typowe dla języka sądowego i dotyczy rozłożenia kosztów procesu pomiędzy stronami. Sam termin masse oznacza ogół, całość, w tym wypadku wszystkie koszty procesu (dépens). Zarówno dosłowne jak literalne tłumaczenie zdania "fait masse des dépens pour être supportés pour moitié par chacune des parties" prowadziłyby do uzyskania w języku docelowym zdania nic nie mówiącego jego adresatowi. W tej sytuacji narzuca się zastosowanie tłumaczenia transpozycyjnego, określonego w punkcie 10.3 S 26 KTS. W omawianej sprawie sądowej żadna ze stron nie wygrała procesu, gdyż obie ponoszą winę za rozkład pożycia małżeńskiego. W tej sytuacji zgodnie z zasadami procesu cywilnego ponoszą one koszty po połowie. Taka też powinna być decyzja sądu odnośnie kosztów. Polski sąd użyje w tym wypadku sformułowania "kosztami postępowania w sprawie obciąża strony po połowie". W tej sytuacji strona, która poniosła większe koszty ma prawo do zwrotu połowy nadwyżki od strony przeciwnej.

9. avec distraction au profit des avocats – określenie to można tłumaczyć na kilka sposobów, zależnie od tego jakie znaczenie nadamy słowu distraction. Słownik prof. Pieńkosa podaje takie określenia jak: distraction des dépens, oznaczające zwrot przez stronę przegrywającą kosztów adwokackich poniesionych przez stronę wygrywającą. "Lexique de tern-juridiques" podaje precyzyjniejszą definicję omawiane sformułowania. Oznacza ono mianowicie przyznany przez sąd adwokatowi strony wygrywającej proces przywilej uzyskania zwrotu wyłożonych na rzecz klienta kosztów bezpośrednio od strony przegrywającej. Ponieważ w omawianym procesie nie ma strony wygrywającej ani

przegrywając każda z nich jest jednocześnie uprawnioną i zobowiązaną. Logicznie rozumując ta strona, która poniosła większe koszty ma prawo uzyskać od strony przeciwnej wyrównanie. Reasumując, zastosowałabym ekwiwalent opisowy nawiązujący do podobnych w obu językach pojęć, zgodnie z zaleceniem pkt. 7.3. S 26 KTS. w brzmieniu: "nadaje adwokatom stron prawo uzyskania zwrotu wyłożonych kosztów bezpośrednio od przeciwnika w przypadku, gdy koszty te przewyższają kwotę wyłożoną przez adwokatów strony przeciwnej".

10. *juger en premier ressort* – orzekać w pierwszej instancji. Proponuję zatrzymać się nad słowem *ressort*. Ma ono trzy znaczenia we francuskim języku sądowym. Jak informuje "Lexique de termes juridiques" oznacza ono zakres kompetencji sądu, zarówno miejscowej (*compétence territoriale*), jak i rzeczowej (*compétence d'attribution*). W języku polskim ekwiwalentem jest termin "właściwość sądu". W drugim znaczeniu termin ten służy do określenia drogi odwoławczej w danej sprawie. W takim znaczeniu użyty został ten termin w tym i następnym punkcie. W trzecim znaczeniu termin *ressort* oznacza okręg terytorialny, na który rozciąga właściwość danego sądu.

11. *juger en premier et demier ressort* – orzekać w pierwszej i ostatniej instancji. Należy tu zaznaczyć, że w Polsce obowiązuje zasada dwuinstancyjności, żaden wyrok wydawany w pierwszej instancji nie jest wyrokiem prawomocnym, gdyż strona niezadowolona z wyroku ma prawo odwołać się od niego.

Przy tłumaczeniu tekstów sądowych w zakresie znajdowania polskich ekwiwalentów francuskich instytucji sądowych, doradzałabym tłumaczom korzystanie z konsultacji prawników, zwłaszcza sędziów dyżurujących w wydziałach oraz korzystanie z dostępnych w bibliotece Instytutu Francuskiego w Warszawie pozycji, które wymieniam w bibliografii. Zwłaszcza dwie pozycje monograficzne z dziedziny prawa cywilnego (poz. 3 i 4 bibliografii) wyjaśniają w sposób przystępny terminy i zwroty stosowane we francuskim prawie sądowym. Nie należy jednak liczyć na to, że w publikacji tych znajdziemy odpowiedzi na wszelkie nasze pytania. Możemy liczyć na znalezienie terminów funkcjonujących we francuskich tekstach prawnych (kodeksy, ustawy), natomiast ukute przez sądy francuskie formuły stosowane w dokumentach sądowych musimy rozszyfrowywać sami, na zasadzie ich funkcji w danym dokumencie i na zasadzie analogii z systemem polskim.

BIBLIOGRAFIA

1. Kierzkowska, D. Kodeks tłumacza sądowego, TEI Publishing House, Warszawa 1991.
2. Code civil – wyd. Dalloz, Paryż 1993-1994.
3. Alex Weill, François Terré. Droit civil – *introduction generale*, wyd. Dalloz, Paryż 1979.
4. Jean Vincent, Serge Guinchard, Gabriel Montagni André Varinard. *La justice et ses institutions*, wyd. Prę Dalloz. Paryż, 1993.
5. Kodeks cywilny, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1992
6. Raymond Guillien, Jean Vincent. *Lexique de tem juridiques*, wyd. Dalloz, Paryż 1988.